

Partea I

Exigențe teoretice și practice în materie

1.1. De ce fascinația interogatoriului?!

Pentru că dincolo de spectaculoasă ipostază a confruntării directe dintre psihologul criminalist, procuror sau polițist cu persoana anchetată, **este cert faptul că nimeni în afara făptuitorului nu știe mai bine, ce? când? cum? etc. s-a deliberat, pus în act și finalizat gestul criminal.**

De aici și **necesitatea „ajungerii la el”** și identificarea făptuitorului, protecția sa juridică și în context legal, clarificarea sub toate aspectele a cauzei, în fapt, în drept și cu privire la împrejurările comiterii, în scopul stabilirii vinovăției și tragerii la răspundere a acestuia.

Teoria în materie, dar mai ales practica, conturează o serie de strategii și tactici de interogare:

1) Fie se pleacă de la bănuț (făptuitor) spre „scena crimei” și de aici implicit la probațiune, (probele sunt date de făptuitor sub presiuni sau determinări interne) mărturisirile fiind mai mult sau mai puțin inițiativele acestuia.

2) Fie se pleacă de la identificarea, fixarea, recoltarea și exploatarea urmelor scenei crimei, constructul probatoriu fiind elaborat exclusiv de psihologul criminalist¹ și acționând ca factor de presiune externă determinarea mărturisirilor (recunoașterilor) fiind mai mult sau mai puțin determinată din nevoi intern animate de raționalizări și motivații de autoconservare în situații de risc.

3) Fie se exploatează constructul dinamic de identificare și exploatare atât nevoilor interne (ca și determinări motivaționale) cât și a presiunilor extreme (forța folosită a dovezilor raționalizate în algoritmul implicării sau excluderii) apte îi. alternanța lor să conducă la mărturisiri și recunoașteri.

4) Fie se practică imixtiuni intolerabile în capacitatea de ripostă psihică și fizică a făptuitorului (narcoanaliză, hipnoză etc.) de a se apăra (a rezista) de pe poziția negării faptei, sau uzând de strategiile alibiurilor construite inteligent, pentru contracararea probațiunii etc.

¹ Psihologul criminalist (ca specialist-anchetator) valorifică probațiunea criminalistică realizată după caz, în varii segmente ale acesteia traseologică, balistică, dactiloscopică, grafoscopică tehnică polygraph etc. opunând-o persoanei interogate prin raționalizări, demonstrații și argumente, urmărind implicarea sau excluderea acesteia.

5) Fie se recurge la constrângeri generatoare de mărturisiri smulse prin măsuri reprobabile proceduri de tortură, rele tratamente, provocare de dureri fizice și psihice (dureri morale), abuzuri de orice fel (încătușări, amenințări, habitat ostil, înfometări, epuizări, suprasolicitări psihosomatice, deprivări senzoriale și psihofiziologice (apă, somn, necesități primare etc.) agresiuni (sonore, luminoase, electronice, biologice etc.) - toate acestea generând mecanisme de protecție (inclusiv mărturisiri - reale, sau false recunoașteri) vis-à-vis de ceea ce se instalează în mental afectivul subiectului „frica”.²

² Redăm în acest sens integral o contribuție merituosă în materie, Laurențiu Munteanu, rev. *Psihologia* nr. 6/1994 p. 22/23, Societatea Șt. Tehnică, București.

FRICA - ÎNSOȚITORUL NOSTRU PERMANENT

Există frici individuale sau afective, moderne sau străbătând istoria, ancestrale sau recente, aducând groază sau plăcere.

Văzută în înrădăcinarea ei antropologică, în dezvoltarea psihologică, în consistența culturală în dinamică istorică, frica marchează aportul complex om - lume. Trecând de la ceea ce este profund și arhaic în om (frica de pedeapsa zeilor) elaborările conștiente, fantasmatică sau temeinic eșafodate intelectual (frici generate de sisteme tehnologice disecate de gândirea filozofico-metafizică), fricile sunt un proiect de studiu al psihologiei (emoțiile) psihiatriei (nevroze angoasante, obsesionale, fobii), neuroștiinței și fiziologiei (tabloul unic este dat de modificări în activitatea neurovegetativă, cardiovasculară, respiratorie, gastrodigestivă, hormonală), psihanalizei (teoria angoasei ca anticipare a pericolului provocat de o pulsione), comportamentalismului psihologiei colective, existând chiar o biografie și o istorie a fricii. (N. A. - inocularea fricii în demersul nostru este mult mai „pământeană”, ea este pur și simplu frica vis-à-vis de miză și risc, frica de bătaie, de tortură și rele tratamente etc. Din punct de vedere didactic însă articolul citat are excelente valențe informative.)

DINAMICA FRICII ȘI...

Datorită slăbiciunii biologice, omul este un animal care are nevoie de protecție; de aici o primă frică, cea de lumea animală. Calamitățile naturale, foametea, epidemiile, dezordinile sociale își găsesc sursă în mânia divină (în tradiția ideo-creștină, profetizarea Apocalipsei, a Judecării de Apoi), mobilizând feroarea ecleziastică sau alimentând disidenta religioasă milenaristă. În Iluminism natura își pierde aura magică, paradigma teocratică lăsând loc celei tehnocratice. Dar utopia rezonabilă a progresului nu înlătură frica. Dizolvând tradiții, atacând ordinea socială, eliberând aspirațiile de dezvoltare individuală, noile surse de frică sunt: deznădăcinarea, anomia, anonimatul/solitudinea urbană, destructurarea industriei, degradarea industriei, degradarea periurbană și socială. Este paradoxul modern: zone de temeri sunt eliberate, în timp ce sentimentul fricii depășește chiar realitatea pericolului întrevăzute. Între acestea unele sunt bipolare: criza societății (înmulțirea incertitudinilor, dezideologizarea, reculul credinței în rațiune și statul - providență, fanatismul) și amenințările planetare (militare, biologice, ecologice, manipulări genetice). Dacă în modernitate răspunsul nu mai este căutat în religie, ci în știință, psihanaliză, artă, accesul la realitățile multiple (furnizate de ordinator, comunicații) ducând la căutarea de componente magice, în postmodernitate problema fricilor contemporane este lipsa obiectului fix și accesibil (prin tehnologie). Părăsiți de obiectele fostelor frici majore (bomba atomică), simțim cum climatul fricii a fost înlocuit cu cel al absentei fricii identificabile.

... FORMELE EI

Teroarea infantilă este urmată de crize ce punctează existența: conflictul dintre generații, permanenta frică de moartea părinților, de propria moarte. Frica tulbură relațiile dintre sexe.

Supunerii femeii ca dat al psihologiei masculine în cultura patriarhală occidentală, fricii de violența fizică a acesteia și se opun diabolizarea femeii, în ordinea religioasă creștină, timidiata în cea a raporturilor interpersonale.

Beneficiind de o bază antropologică și de circumstanțe socioculturale, se nasc fricile colective, fie sub forma terorii care susține puterea, a exaltării bravurii ca dialectică politico-militară, fie a curajului care asigură prestigiul sau chiar a frisoanelor care produc plăcere.

O frică fundamentală este frică de Altul, perceput fie ca zeitate și divizat, fie ca dușman și exterminat. De la frica de contact (ca reitereare a unei interdicții culturale veche - Serge Moscovici) se ajunge la frica de contaminate; frica de atingere anumitor obiecte (valorizare cultural/social negativ), refuzul anumitor comportamente, al contactului cu alții (chiar vizual). Față de aspectul global al fricii se asistă la trecuta mentalitate a conspirației. Prin proiectarea Răului pe scena socială, focalizând aversiunea pe un grup sau persoană anume, se atașează acestora atributele de inamici, potențiali persecutori (S. Moscovici). Sunt frici care agită raporturile dintre grupuri sociale (etnice, religioase, politice, culturale, naționale). Grupuri de evrei, iezuiți, francmasoni, imigranți, capitaliști, intelectuali sunt luate drept cauze diabolice ale tulburărilor vremurilor, subiect al revoltei populare.

Referitor la maladia SIDA, în revista „Communication” (nr. 57/1993), ni se oferă două interpretări. S. Moscovici sesizează de la început un aspect colectiv (asocierea unei comunități, homosexualii, întărită chiar de decizia acestora de a acționa ca grup, reprezentări sociale adecvate, iar ca efect pervers stigmatizarea colectivă). Edgar Morin o vede însă ca pe o frică individualizată, chiar dacă trăită de oameni ce alcătuiesc o colectivitate, apreciind că reacțiile sunt personalizate (utilizarea prezervativelor, reducerea numărului contactelor sexuale).

ANTIDOTURILE FRICII

Frica naște comportamente de reacție specifice. Etiologia distinge: fuga pentru a evita pericolul, inhibiția, absența unor comportamente adecvate de evitare, chiar paralizia și agresivitatea, care împrăștie și resoarbe frica. Comportamentul uman este ambivalent, un permanent balans psihic între ceea ce este acceptat și interzis.

Ființa umană face față multor feluri de frică, întrucât dispune de un stoc apreciabil de antidoturi (E. Morin). Învățarea curajului prin voință (dominarea lucidă a fricii) este la fel de „productivă” ca și ritualurile de atenuare. Frica de avion este dominată prin transmiterea stăpânirii și impasibilității celorlalți, prin asigurările personalului tehnic. Există ritualuri de „aclimatizare” relative la frica de Altul: salutul, politețurile etc. Omul are frică de moarte, dar, în afara patologiei, nu o resimte zilnic. „Când un copil se naște, nimeni nu se gândește că mica ființă este un biet muritor” (E. Morin). Altă diminuare a fricii o aduce solidaritatea: de la perechea de îndrăgostiți, care nu-și imaginează că vor muri, la actele de participare devotată la colectivitate, alte soluții de depășire a fricii constau în aderarea la o identitate ținând de un trecut crezut de mult dispărut și chiar obișnuința de a trăi cu incertitudine (ideea morții, amestec de certitudine și incertitudine).

Există și modalități de susținere sau amplificare a fricii. Societatea modernă montează frici pentru a obține implicarea sau dominarea.

Fricile moderne se manifestă și prin cultura groazei, inventarea figurilor terorizante (dar și hipnotizante) care în situații reale ar îngrozi. Jocul cu frica este și el o cale de exorcizare a acesteia; „problema constă în aceea că oamenii sunt atrași de ceea ce le face frică, și asta îmi provoacă frică” (S. Moscovici).

Se constată teme recurente. Frica de Altul, de moarte, spectru! epIdemiilor etc. Ruperea ordinii instituite, însoțind istoria, deschiderea spre necunoscut, spre viitor nasc angoasă, cristalizată în frică. Incertitudinea vieții este transformată în imaginarul sfârșitului catastrofic, asociat finalului marilor perioade istorice. Frica de marile dezordini cosmice, biologice, sociale... „Astăzi nu mai

Iată așadar că dispunând de custodia făptuitorului (a se înțelege protecția legală și responsabilitatea tratamentului persoanei reținute, arestate, deținute) etc., fascinația interogării sale este explicabilă.³

1.2. Siguranță și nesiguranță pe terenul interogatoriului

SARCINILE PSIHOLOGULUI CRIMINALIST

- de a identifica informațiile utile, pertinente și relevante cu privire la împrejurările comiterii faptei și cu privire la persoana făptuitorului.
- de a identifica (în sensul de a aproxima predictiv) structura psiho-temperamentală și caracterial-atitudinală a persoanei interogate (generic).
- de a aprecia echilibrul emoțional al făptuitorului (potențialul afectiv-emoțional) în contextul relației interpersonale și provocările speței.
- de a identifica corect capacitatea autoreflexivă a făptuitorului în contextul implicării sale, percepții mentale, fixații infantile, exonerări și autoculpabilizări hypo sau hyperrealiste vis-à-vis de consecințe, prevederi, riscuri etc.
- de a-și exersa arta jocului actoricesc, mimetismul empatic (transpunerea și evadarea din rol), arta de a asculta, arta tăcerii, arta de a ști când și (mai ales) ce să vorbească etc.⁴
- de a-și antrena capacitatea de autopercepție ca și proiecție a expectanței făptuitorului (cum este perceput de acesta, ca dominanță, credibilitate, autoritate, teamă, încredere, respect, influență etc.).⁵

avem comete, dar avem efect de seră, nu mai avem monștri, dar avem manipulări genetice, nu mai avem războaie mondiale, dar avem invazia străinilor” (Bernard Paillard).

Soluția optimistă a lui Edgar Morin, la această desfășurare de frici, care ea însăși face frică, este reînnoarea legăturii sociale. Solidaritatea mecanică birocratică, insuficientă trebuie abandonată conștient în favoarea solidarității organice. Doar că liantul depășește cadrul comunitar, fiind necesară o interiorizare la scară mai largă (salvarea vieții pe Pământ, a diversității biologice).

Se va putea aprecia astfel și o utilitate a fricii: a pierde sensul hazardului înseamnă a dezarma.

³ „avându-l la mână” , „la dispoziție” - o serie de complexați, frustrați, psihopați etc. scăpați accidental între anchetatori vor proiecta tipologia torționară a abuzului violent sadic, sexual, hedonist, sub varii manifestări - vezi recente și unanim condamnatele abuzuri semnalate la Guantanamo și Abu Ghraib.

⁴ Fără un temeinic studiu al câmpului faptei și o documentare detaliată a dosarului cauzei, psihologul riscă să fie nesigur și gafeur în materie.

⁵ În acest sens, recent, ziaristul (analist politic) american Seymour Hersh deconspira un așa intitulat „program secret de detenție și interogare” - desfășurat din inițiativa și cu acordul exclusiv al procurorului general John Ashcroft - ministrul apărării, Donald Rumsfeld și președintele SUA, George Bush. În esență ziaristul susține că există dovezi de netăgăduit (în speță casete audio-video și foto, declarații de martori și victime) în sensul practicării torturii în închisorile Abu Ghraib și Guantanamo Bay:

- abuzuri sexuale îndreptate împotriva tinerilor, folosirea câinilor pentru intimidare și frică, provocare de suferințe fizice și psihice, agresiuni asupra pragului de suportabilitate sonică și

- de a manifesta interes, implicare și respect față de persoana interogată etc.
- de a identifica și exploata rapid momentele psihologice create.
- de a identifica și interpreta corect indicii comportamentului expresiv ai persoanei interogate și de a deține știința decantării întâmplătorului de semnificativ-relevant, în contextul dat.

1.3. Cunoașterea celuilalt

Generalități

- dominanta proiectării și finalizării gestului criminal este expresia hedonică (satisfacție materială, morală sau psihofiziologic instinctuală) obiectivată în proiecția și finalizarea faptei.
- psihanalitic comportamentul criminal este orientat către satisfacerea nevoilor pulsionale vizând proprietatea-posesia, controlul, dispoziția și detenționarea catharsică sexual-erotică, toate acestea introproiectate inconștient în nevoia compulsivă a autopedepsei (supliciu introproiectat-masochism).
- perspectiva relațiilor interpersonale de prognostic pozitiv ca strategie de interogatoriu este fundamentată pe cunoașterea celuilalt în context real și actual (în arest, în detenție, interogatoriu, confruntare etc.)⁶

a. Potențialul de permisivitate sub aspectul binomului simpatie-antipatie:

- satisfacția comunicării interpersonale și confesiunii este sever afectată în interogatoriu dominat de interesele contradictorii ale protagoniștilor - aflați pe poziții diametral opuse.
- respectul pentru celălalt, compasiunea sub aspectul înțelegerii umane, humorul, ironia fină, divagația pe teme de interes colateral interogării, conduc subconștient către creșterea potențialului de permisivitate prin acceptare, apartenență, confesiune etc. - psihologul criminalist devenind, iată, simpatie, solar, demn de încredere - sporește nevoia mărturisirii care izvorăște, iată, din presiunea internă a confesiunii.

luminoasă, electroșocuri, deprivări psihofiziologice (somm, alimentație etc.) precum și ceea ce este cel mai condamnabil, reținerea prizonierilor fără comunicarea lor pe listele crucii roșii internaționale. (N. A. - desigur sub rezerva unor exagerări sau discreditări care fac sarea și piperul apropiatei campanii electorale în S.U.A. - posibilitatea confirmării unei astfel de realități ar fi de sorginte patologică frizând nebunia și făcându-ne încă o dată atenți asupra „nebunilor care ne conduc” - în speța de față nimic altceva decât infractorii ai legislației internaționale în materie.)

⁶ Aprecierile naive asupra psihologiei personalității umane, în context teoretic, doctrinar etc. (exclusiv de la catedră) conduc către devieri de tip utopic, infructuoase și amendate nu o dată de riscul erorii judiciare.

b. Disfuncția nesiguranței și insecurizării

- starea de libertate conservă individului ⁷ exercițiul, dispoziția și autodeterminarea într-un câmp nelimitat de alegeri (opțiuni);

- starea de interogată (liber, reținut, arestat sau deținut) limitează opțiunile inducând disconfort și nesiguranță, habitatul fiind perceput ca ostil, în timp acumulându-se tensiuni apte a se materializa în comportamente de ostilitate, ripostă hetero și autoagresivă.

- viitorul este perceput ca incert și nesigur, favorizând proiecții de tip depresiv, fatalist, alimentând superstițiile, zvonul, panica și nu o dată suicidul.⁸

- în aceste stadii relația interpersonală este în întregime sub controlul psihologului criminalist care în intenția detensionărilor constructive poate realiza modificări confortabile în habitat (luminozitatea, spațiu, eliminarea simbolurilor și factorilor de agresiune psihosenzorială etc.) concomitent cu mărirea câmpului de opțiuni (plimbare, lectură, corespondență, pachet, țigări, contacte, consiliere psihologică etc.).

c. Protecția - conservarea imaginii proprii

- din perspectiva individului ca personalitate oglindită social, ca entitate (Eu distinct - cu proiecție individuală, motivații, aspirații și exigențe proprii) implicată cauzal-conjunctural în ecuația infrațională, psihologul criminalist va conferi înțelegere sub aspectul acceptării explicațiilor oferite de făptuitor.

- această strategie conferă persoanei interogate senzația conservării propriei imagini (reală sau falsă) dar oricum în consens cu propriile autopercepții vis-à-vis de socius.

(N.A.- de pe această poziție interogatul putând fi mult mai apt de mărturisiri ale faptelor sale percepute dacă nu ca „acceptate juridic” cel puțin ca „înțelese”, „explicabile” sub raportul experienței de viață.)

- orice reacții de tip inchizitorial sau din perspectiva unor experiențe rigide, apte să-l deterioreze interogatului imaginea de sine, amorul propriu, orgoliul, capacitatea profesională, inteligența, inserția socială, statusul - rolul, sunt tot atâtea indicii pentru un interogatoriu greoi și infructuos.

- dimpotrivă, toleranța, înțelegerea, curiozitatea vis-à-vis de explicațiile gestului criminal, situează psihologul criminalist pe poziții favorabile inițiativelor de prognostic pozitiv în decelarea adevărului.

⁷ Strategiile torționare exacerbează nesiguranța și insecurizarea în speranța învingerii rezistenței psihice și declanșarea instinctului de apărare autoconservare, mărturisirile astfel smulse (cu riscul de a fi nu o dată false mărturisiri) regăsindu-se la capătul epuizării psihice.

⁸ Strategiile psihologice și psihanalitice anticipează efectele accelerărilor tensionale de tip distructiv și le preîntâmpină prin relații interpersonale de tip proiectiv, conciliant, relativ permisiv mărturisirile izvorând din rațiuni de liberă autodeterminare în contextul raționalizărilor de tip securizant vis-à-vis de presiunea externă a probatoriului.

d. Gestionarea autorității

- **talentul și știința psihologului criminalist constă în aceea că în ciuda alternanței jocurilor de rol, a metamorfozelor, atitudinilor și fațetelor „jucate” de psihologul criminalist în relația interpersonală cu persoana interogată acesta nu trebuie să-și diminueze cu nimic dimensiunile constante ale personalității sale: profesionalismul, oficialitatea, exigența, inteligența etc. fără a le hiperboliza actoricesc sau fără a face dovada naturală a disponibilității sale către exercitarea arbitrară și discriminativă a puterii, trădând egocentrismul, sadismul, agresivitatea, frustrarea, oportunismul, în fapt slăbiciunea, incapacitatea și ineficiența metodelor folosite.**

Deși a făcut și încă mai face carieră „anchetatorul torționar” a abuzat de putere și autoritate. Rețeta acestuia a fost de **un simplism echivalat doar de primitivismul metodelor, în sensul că dincolo de eficiența discutabilă (am în vedere nenumăratele false recunoașteri, grave și ireparabile erori judiciare) a avut ca reprezentare strategică climatul de teroare obținut prin amenințarea permanentă, proiectarea unor consecințe distructive, aducerea în stadii de regresie și inferioritate a persoanei anchetate vis-à-vis de care nu întotdeauna s-au obținut rezultatele scontate.**

În ceea ce privește „*imaginea creatoare*” în materie, aceasta este (în orice colț al lumii) inepuizabilă:

- de regulă se debutează prin teroare psihică: - violență verbală, gestică și mimică amenințătoare, trivialitate în limbaj și gesturi, atingeri aduse valorilor moral-etice proprii persoanei interogate, ton ridicat, înjurături etc.
- utilizarea violenței fizice, obiectivată prin adevărate strategii și tehnici provocatoare de durere fizică (lovituri în zone dureroase, șocuri electrice etc.).
- deprivări psihosenzoriale (hrană, somn, necesități psihofiziologice etc.).
- agresiuni psihofiziologice (sonore, luminoase, de inconfort etc.).
- chinuri fizice (obligare la posturi atipice de izometrie muscular-posturală, „poziția schiorului”, „macavela”, „împachetările” etc.).
- teroarea psihică prin inducerea trăirii situațiilor limită și de risc letal (conducerile în teren „la pădure”, „înscenări de execuții”, „îndemnul la evadare”, suspendări, înecări etc.)⁹.

⁹ Vezi riposta unanimă a lumii civilizate, vis-à-vis de practicile reprobabile, inacceptabile juridic și moral etic ale începutului de mileniu trei, în interogările prizonierilor de război din Irak, Afganistan, Cecenia, Guantanamo Abu Ghraim, spațiul Iugoslav, Somalia etc. în detaliu contribuțiile dr. Jenică Drăgan, Ion Oancea, Gheorghe Nicolae, *Tortura - contribuția teoretică și practice*, Editura Ministerului de Interne, București, 2001, p. 23/24 citat integral după cum urmează:

1. Considerații generale asupra infracțiunii de tortură

În limbajul obișnuit, tortura are semnificația unor acte de cruzime, sub aspect fizic sau moral.

De-a lungul timpului, actele de tortură au primit semnificații socio-juridice diferite.

În anumite sisteme de drept, tortura constă în producerea unor suferințe fizice sau psihice în cadrul procedurii judiciare și a executării pedepselor și care a fost, oficial, admisă fie ca mijloc de obținere a unor probe, fie ca mijloc de pedepsire a unor infracțiuni.

Tortura a fost practică în mai mult de 72 de țări, în anul 1992. În întreaga lume tortura este studiată de anumite persoane și pusă în aplicare împotriva altor persoane având propria ei castă și un limbaj propriu care este important. Pentru cei care o aplică, tortura este o artă, dând acesteia denumiri ciudate, dar pentru victime în mod cert nu este o artă, ci o umilire.

Este important, în primul rând pentru terapeuți să înțeleagă jargonul torturii. Mohamad Beh, după o îndelungată documentare a elaborat primul dicționar al jargonului torturii, care se numește argoul victimei. Este șocant de citit, dar necesar pentru înțelegerea plăgii secolului - tortura - susține Bent Sorensen, prim vicepreședinte al Comitetului de prevenire a torturii din Consiliul Europei - Bruxelles, 1992.^{9.1}

În țările în care se practică tortura sunt folosite mai multe metode: Apollo; Ghapani; Macavela (cunoscută și în România); metoda cu șocuri electrice; drumul de metal (o bară metalică este rulată în sus și în jos pe corpul victimei cu presiune diferită); plimbatul pe cioburi sau obiecte ascuțite; statul în poziția motociclistului timp îndelungat; statul în apă mai mult timp; expunerea prelungită la soare sau la frig; arderea cu țigara aprinsă; scufundarea capului în apă; închiderea într-o celulă foarte îngustă; atârănarea de picioare și aplicarea unor lovituri; aplicarea de sare, piper, apă sărată sau urină în creștăturile practicate pe corp; șocuri electrice aplicate pe degete, tălpi, lobii urechii, organe genitale; interzicerea somnului, a hranei sau a apei; deținerea în celule întunecate pentru perioade îndelungate; expunerea la surse de lumină foarte puternice sau zgomot constant; intimidarea cu pistolul; umilirea prin prezentarea la interogator dezbrăcat etc.^{9.2}

În cursul anului 1988, în urma loviturii de stat din Myanmar, Saw Maung împreună cu oamenii din subordinea sa a torturat mii de oameni, folosind metodele arătate mai sus.^{9.3}

Metoda „Apollo” constă în aceea că victima este pusă pe un scaun de metal cu picioarele spre înainte, având mâinile legate de brațele scaunului, capul acoperit de o cutie metalică ce se sprijină pe umeri. Apoi, i se conectează victimei electrozi sub tensiune pe cele mai sensibile părți ale corpului, iar țipetele scoase sunt amplificate în interiorul cutiei metalice. În același timp se lovește cutia metalică cu diferite obiecte.

Metoda „Ghapani”; brațul drept al victimei este îndoit pe spate peste umăr, iar brațul stâng îndoit la spate, după care se încătușează. Se pune o bucată de lemn între articulațiile brațelor, după care se agață victima de perete în așa fel încât podeaua să fie atinsă numai cu degetele mari de la picioare. Metoda este combinată cu aplicarea de lovituri.

Camera de tortură poartă denumirea de „Zire Hasf”.^{9.4}

Treptat, lumea civilizată și-a schimbat atitudinea față de aceste practici inumane, tortura nemaifiind acceptată nici în procedura judiciară și nici în relațiile interumane. Tortura nu numai că nu este tolerată, dar a devenit o manifestare ilicită incriminată în legea penală chiar atunci când este comisă de persoane particulare (în legea penală cruzimile ca mod de săvârșire a unei infracțiuni au semnificația unei circumstanțe legale generale agravante (art. 75 lit. b C.pen. - iar în cazul omorului cruzimile dau omorului un caracter deosebit de grav - art. 176 lit. a C.pen.). O mare importanță a acordat comunitatea internațională eliminării torturii ca mijloc utilizat de persoanele ce reprezintă autoritatea publică, puterea.^{9.5}

9.1 Revista „Torture” nr. 2, din 1993, ICRT, Postbox 2672, DK - 210, Copenhagen, Permark, 41.

9.2 Revista „Torture”, nr. 2/1993, pg. 56-57.

9.3 Revista „Torture”, nr. 2/1993, pg. 63.

9.4 Revista „Torture” nr. 2/1993, IRCT, Postbox 2672, DK - 2100, Copenhagen, C p. 41-42.

9.5 *Ibidem*.

Exacerbarea puterii discreționare, pe lângă dezumanizarea și descalificarea profesională a celui care conduce interogatoriul (poate fi el chiar „psiholog”) pe lângă atingerile grave aduse legislației internaționale în materie - vezi Declarația universală a drepturilor omului, art. 3 și art. 5, Legea nr. 20/ 1990 și C. Pen. român art. 267 - infracțiunea de tortură - de cele mai multe ori nu-și atinge scopul, **pericolul constând dimpotrivă în falsele recunoașteri și mărturisiri, falsele implicări, înscenări judiciare etc. realități triste și ireparabile, vis-à-vis de descoperirea adevărului.**

Autoritatea și puterea psihologului criminalist trebuie să se supună științei și deopotrivă artei „gestionării efectelor” pe o relație benefică de feed-back, într-un echilibru constructiv-pozitiv către determinarea la mărturisiri voluntare corespunzătoare stării de fapt și drept.

Autoritatea este magie, atitudine și stare, rezultată din competență, oficialitate, exigență profesională, inteligența, distincție etc.

Psihologul criminalist desemnat cu interogatoriile devine implicat într-un algoritm din care nu lipsește responsabilitatea, conflictele de autoritate, semnele de slăbiciune și frustrare, componenta torționar abuzivă fiind pasibilă de sancțiune penală.

1.4. Duplicitate - simulare (minciună vs adevăr)

a) *analiza datelor realului* - psihologul criminalist evaluează prioritar personalitatea persoanei interogate ca potențial și disponibilitate (anamneza, observația, studiul documentelor, abordarea tematică, chestionarea etc.) în ecuația provocatoare a implicării (martor, victimă, făptuitor (bănuț) în contextul circumstanțelor criminogene.

b) psihologul va fi foarte atent în a decela posibilitățile și limitele cunoașterii nu numai din punct de vedere al contextului obiectiv (distanță, stare meteo, luminozitate etc.) dar mai ales al implicării persoanei interogate ca și subiect cunoscător: (cum și în ce împrejurări este implicat?!; putea să constate și să știe să rețină și să redea cele susținute?! care sunt capacitățile sale senzorioperceptive, de recepție, decodare, interpretare, memorare și redare?! cât este de sincer în implicarea ca și participant la aflarea adevărului (permisivitatea colaborării pe parcursul interogatoriului).

c) interpretarea comportamentului expresiv - demascarea comportamentului mincinos.

- psihologul pleacă de la realitatea psihologică în conformitate cu care constructul mincinos ca și alterarea voită intenționată a adevărului are conținut și orientarea exclusiv pragmatică, aduce un avantaj, un folos, este util cuiva.

- constructul mincinos are demers mental cognitiv, raționamente și logică urmărind inducerea în eroare și presupune așadar un efort de elaborare, nu la îndemâna oricui și nu o dată dificil de realizat.
- pericolul demascării în condițiile mizei și riscului sancțiunii penale creează o stare de disconfort agentului mincinos.
- psihologul criminalist trebuie să-și explice mecanismele etiologice ale minciunii pentru ca o dată identificate să opereze asupra lor în sensul deturnării și dinamicii acestora ca factori de presiune generatoare de duplicități.

Practica evidențiază așadar:

- minciuna spusă din sentimente de rușine (raportarea la propria imagine sub exigențe juridice și moral etice interpretate).
- minciuna spusă din sentimente de teamă (de pedeapsă, de represalii, de răzbunare etc.).
- minciuna spusă din sentimente de apartenență la mediile interlope (obișnuința de a fi de partea cealaltă a baricadei) - (specifică mediilor ingratogene ostile apărării adevărului ca ripostă pur și simplu) tăinuitori, proxeneți, prostituate, recidiviști etc.
- minciuna spusă din rațiuni de conservare a propriei imagine a E-ului proiectat în ecuația existențială majoră (de la subprețuire la succes).
- minciuna spusă din rațiuni de justiție compensatorie (mincinosul se proiectează ca justițiar și deturnează adevărul în sensul dezideratelor sale).
- minciuna spusă pentru a ieși dintr-o stare de pericol (pericolul de a fi identificat ca autor de faptă, pericolul de a-l fi probate fapte infracționale) etc.
- minciuna spusă pentru dobândirea de avantaje (materiale sau morale) etc.

Psihologul criminalist va purcede la reorientarea proiecțiilor disfuncțional-vătămătoare plecând de la realitatea indiscutabilă a minciunii ca mecanism totuși defensiv (în apărare) vis-à-vis de statutul său ofensiv de superioritate ca specialist și funcționar public investit cu autoritate și putere.

Din această perspectivă pot fi sancționate prin mecanismele raționalizării, lipsa de claritate și logică în susținerile persoanei interogate, disfuncțiile de coroborare, susținere, contraritate, nonconcordanță etc. Între cele susținute și piesele dosarului.¹⁰

¹⁰ Recomandăm efectuarea inițial a testului poligraf pentru identificarea prezenței sau nu a indiciilor orientativi asupra duplicității (simulării, minciunii) (N.A. - efectuarea testului după procedeele la care ne referim, confruntări, reconstituiri etc. este contraindicată științific - metodologic - sub riscul impreciziei concluziilor.)

Psihologul criminalist nu poate accepta necritiv adunarea dovezilor (chiar dacă este obligat să o facă cu aceeași grijă și exigență atât în acuzare cât și în apărare) și va fi extrem de atent față de informațiile persoanelor cu interese în cauză, părți, cerc de prieteni, aparținători ai lumii interlope, rude apropiate și mai ales va fi atent vis-à-vis de reacțiile autorului, comparându-le permanent cu datele demersului din perspectiva unor exigențe științifice, expertize, constatări, rapoarte informative, mijloace de suport audio-video sau alte date emanând de la detectivi-investigatori, polițiști, avocați, medici legiști etc.

Pentru psihologul criminalist itinerariul derulării interogatoriului este nu numai un prilej de continui provocări dar mai ales pe măsură ce atitudinea sa exigent imparțială emană notele decantărilor profesioniste va provoca în strategiile expectative ale persoanei interogate amplificarea riscului demascării posibile.

Psihologul criminalist va trebui să știe că atitudinea sa ca profesionist critică joaca, rolul stimulului extern care devine semnificativ pentru ca în strategia de apărare a făptuitorului să încolțească ideea pericolului și o dată declanșată teama instinctuală energizată de mecanismele autoconservării speciei va prilejui exteriorizarea indiciilor mimico-gesticulari specifici comportamentului expresiv caracteristic stării de stres.

Ajungând în acest moment găsesc necesară din motive didactice o incursiune profesionistă în conținutul lucrării reputatului criminalist dr. Stanislav Eliodor - *Criminalistica - metodologia interviuării investigative*, Editura Semne, București, 2001, în care autorul prelucrând experiența anglo-saxonă în materie, reușește excelente observații pe care din perspectiva exploatării momentelor psihologice create de intuiția pericolului le reținem integral:

Mecanisme defensive

Raționalizarea constă în inventarea unor explicații plauzibile în legătură cu cauza. Cei intervievați se protejează prin acest mijloc imaginându-și anumite etape care fie au legătură cu cauza, fie nu au legătură cu cauza, însă intră în interacțiune cu mijloacele de probă descoperite la fața locului. Acest fenomen poate fi combătut prin inducerea subiectului mincinos a impresie că faptele relatate presupuse mincinoase nu au legătură logică. Foarte puțini oameni rezistă „criticilor” aduse relatărilor menținându-și depoziția indiferent de argumentele contrare.

S-a demonstrat științific că oamenii se privesc ca fiind propria sursă de succes dar și de insucces. Un fenomen în strictă legătură cu imaginea proprie este atitudinea grupului social din care face parte acesta. Senzațiile produse astfel pot fi dintre cele mai diverse de la vinovăție la extaz producând efecte dintre cele mai nebănuite (sinuciderile în grup). Subiectul trăiește cu impresia că a pierdut controlul asupra propriei vieți, lăsându-se condus de grupul social din care face